

PROBLEME DE COMBATERE A FUMATULUI

Fumatul în filme – un nou mod de promovare

Florin Mihăilăan

Institutul de Pneumologie „Marius Nasta” București

REZUMAT

Fumatul în filme este un aspect neglijat chiar și în România. Industria tutunului a aflat precoce care ar putea fi impactul acestora asupra debutului fumatului la adolescenți. Mult mai târziu au apărut și reacțiile. În acest articol voi trece în revistă, din punct de vedere epidemiologic, efectele prezenței fumatului în filme și voi analiza modalitățile de combatere și de acțiune pentru a câștiga această bătălie în controlul tabagismului la adolescenți.

Cuvinte-cheie: fumat, filme, adolescenți

ABSTRACT

Smoking in movies - a new modality of promotion

Smoking in movies is a neglected aspect, even in Romania. The tobacco industry find out earlier what could be the impact of smoking on the initiation on smoking in teenagers. Later, we had reactions. In this article I am reviewing, from a epidemiological point of view, the effect of smoking in movies and I am analyzing the modalities of fighting and the actions for winning, also for teenagers, this battle in tobacco control.

Keywords: smoking, movies, teenagers

Actorii sunt printre eșantioanele din populație cu prevalență mare a obiceiului de a fuma. Interesant este că nu comportamentul lor individual este cel care are consecințe, cât cel al personajelor pe care le interpretează. Dacă priviți doar un exemplu (tabelul 1) - o listă de filme lansate în luna august 2011 în cinematografele din lume, veți observa cu stupeoare că o bună parte din acestea promovează în mod direct sau indirect fumatul.

Într-o perioadă când activitățile de control al tabagismului devin din ce în ce mai concertate, companiile transnaționale de tutun caută cu disperare noi căi de promovare a brandurilor. O astfel de modalitate, care s-a perfecționat de-a lungul anilor, a fost și rămâne promovarea prin intermediul unor filme de succes. Investițiile industriei tutunului în industria filmului, în valoare de milioane de dolari, sunt făcute de zeci de ani, pentru a menține și apăra imaginea „feerică” a tabagismului. Această strategie nu are nevoie de scrutine populaționale, iar mesajul ajunge fără alte eforturi suplimentare în orice colț al lumii. Este vorba, de fapt, de cea mai comună metodă „umanitară” de relaxare. Există însă și un grup-țintă bine cunoscut: adolescenții. “Bombardamentul” susținut online, pe DVD, prin satelit, cablu și Internet dă roade, pe care această industrie le așteaptă și le speculează permanent.

Generalități

O cercetare a grupului de la Dartmouth Medical School Department of Pediatrics a tras un prim semnal de alarmă legat de fumatul la adolescenți și prezența fumatului în filme. Astfel, un studiu longitudinal, unde autorii au recrutat 2603 adolescenți, cu vârste cuprinse între 10 și 14 ani, care nu au fumat niciodată, a urmărit să vadă câți debutează ca fumători la 13-26 de luni de la debutul studiului. Au descoperit, cu această ocazie, că 10% au debutat în lunile studiate, iar adolescenții cu cele mai multe vizionări de filme promovând fumatul au avut o frecvență a

debutului ca fumător de trei ori mai mare, fapt care demonstrează că există o relație doză – efect și la acest capitol. Concluzia autorilor a fost ¹ impresionantă: fumatul în filme a contat pentru 52% din copii în debutul ca fumători, efectul fiind mai puternic chiar decât reclama tradițională la țigări. Generalizând la întreaga Anglie, se apreciază că 390.000 de copii încep să fumeze, iar 120.000 dintre aceștia vor muri din cauza aceasta. A apărut în aceste condiții și necesitatea de a elimina fumatul din filme sau măcar a creării unui „rating” de filme pentru tineri, cu marcarea prin R a celor în care se fumează, fapt ce ar putea salva vieți în viitor.

Rating de filme și modalități de evitare a legislației

Există organisme ca MPAA (Motion Picture Association of America) ² care supraveghează acest rating de filme pentru tineri și care recomandă ca filmele să se clasifice în funcție de scenele inacceptabile pentru a fi vizionate de copii (scene cu sex, limbaj trivial, violență, fumat etc.), astfel:

- în categoria G (pot fi vizionate);
- PG (necesită supraveghere de către părinți, deoarece conțin scene care nu ar trebui să fie văzute de copii, părinții trebuind să decidă);
- PG-13 (nu se dorește vizionarea de către copiii sub 13 ani, în aceste filme se vorbește de droguri, deci și de fumat);
- R (restricționate până la 17 ani sau pot fi vizionate, dar se impune ca acești copii să fie însoțiți de părinți, fiind vorba de abuz de droguri);
- NC (restricționate complet pentru cei sub 17 ani).

Din mai 2007, filmele au fost clasificate de MPAA astfel: cele care conțineau scene de fumat (73% dintre ele) erau la categoria R, 21% la PG-13 și 6% la PG. În realitate, din filmele lansate între 2007 și 2010, doar 47% erau la R, 46% la PG-13 și 7% la G-PG,

Tabelul I. Filmele lunii august

Smoking	Film	Rating	Studio
	The Help	PG-13	Disney
	Rise of the Planet of the Apes	PG-13	News Corp.
	Spy Kids: All the Time in the World in 4D	PG	Weinstein
	Conan the Barbarian	R	Lionsgate
	Fright Night	R	Disney
	The Smurfs	PG	Sony
	Final Destination 5	R	Time Warner
	30 Minutes or Less	R	Sony
	One Day	PG-13	Comcast
	Crazy, Stupid, Love	PG-13	Time Warner

 Promotes smoking
 Smoking with negative consequences
 Smokefree

adică 53% dintre aceste filme conțineau scene de fumat. Erau, de fapt, aproape la jumătate reduse cele restricționate la adolescenți pentru scene de fumat care practic erau prezente în aceste filme. Acest lucru derivă din lipsa în rating a cuvintelor „tutun“, „fumat“ sau „țigări“ și din faptul că președinții ai acestui organism considerau că, atâta timp cât țigările sunt „legale“, nu pot să afecteze „ratingul“ filmelor. Concluzia ulterioară a celor care activau în frontul antifumat era că, de fapt, acest organism protejează interesele industriei cinematografeiei și evită regulamentele guvernamentale americane.

Istoricul prezenței fumatului în filme

În 2003, procurorul general al SUA s-a adresat MPAA, exprimându-și îngrijorarea legată de prezența în creștere a fumatului în filme și efectul asupra adolescenților. În aceeași perioadă, timp de mai mulți ani, președinți succesivi ai MPAA s-au opus trecerii la R a acestor filme, în ciuda unor demersuri repetate venite din partea mai multor organizații și persoane publice. În 2007, deși MPAA a anunțat că vor lua aceste imagini de fumat în considerație pentru rating, s-a aplicat o politică „placebo“ inadecvată, așa cum au confirmat ulterior American Medical Association și American Heart Association, împreună cu American Legacy Foundation și Campaign for Tobacco Free Kids într-o declarație oficială³. O certitudine există: după 2 ani, raportul unor cercetători independenți a demonstrat că practicile MAPP de rating virtual nu au avut nici un efect în privința expunerii tinerilor la fumatul din filme și a ghidării consumatorilor asupra conținutului acestor producții cinematografice⁴. Demersurile ulterioare au rămas, de asemenea, fără rezultate. Paradoxul îl

constituie în continuare faptul că, deși MPAA afirmă că 75% din filme sunt deja cu rating R, în realitate doar 47% au primit acest rating între 2007 și 2010 și puține studiouri au redus „incidentele de fumat“ în filmele recomandate copiilor și adolescenților. De aceea, directorul general adjunct de la OMS, dr. Ala Alwan, spunea recent că: „The WHO recommendations are evidence-based and very much needed“ și că: „Tobacco kills more than five million people per year. Each day, approximately 100,000 young people take up smoking. Restricting smoking in movies will go a long way towards stemming the tobacco epidemic“. Din nefericire, fumatul din filme ucide în realitate și nu seamănă nici pe departe cu imaginile „frumoase“ de pe ecrane.

Nici în Marea Britanie lucrurile nu evoluează mai bine. Astfel, fumatul și produsele de tutun sunt prezente în 70% din filmele distribuite în această țară și în 68% din filmele judecate de British Board of Film Classification (BBFC) ca fiind acceptabile pentru copilul de 15 ani⁵.

Date epidemiologice

De-a lungul timpului, s-au acumulat multe dovezi ale legăturii cauzale între filme și tabagismul adolescenților și tinerilor.

Astfel, un studiu multicentric efectuat în Germania, Islanda, Italia, Olanda, Polonia și Scoția, urmărind legătura dintre fumatul în filme și tabagismul adolescenților, a demonstrat că expunerea la filme, acolo unde se fumează, transcende diferitele contexte culturale, iar impactul a fost important în toate țările⁶. Într-un alt studiu pe adolescenți de 15 ani (cohorta Avon), Waylen și colab. au demonstrat o relație directă între expunerea la fumat în filme și experimentarea țigării⁷.

Hunt și colab. au arătat⁸ că o repetare a vizionării crește riscul relativ de a debuta ca fumător la adolescenții de 15-16 ani (practic, îl dublează). Această repetare a vizionării este generată de creșterea accesibilității acestor filme prin descărcarea acestora pe telefonul mobil, proliferarea canalelor digitale și a transmițerilor prin satelit. Există și o altă dovadă recrutată din acest studiu legat de posibilitățile de prevenție, și anume restricțiile impuse de părinți, atât la TV, cât și la filme, dar și vizionarea acestora împreună cu părinții scade puternic riscul de debut ca fumător.

Există și controverse create de un alt studiu al aceluiași autor, publicat însă cu 2 ani înainte⁹, unde la adolescenții scoțieni de 19 ani acesta nu a găsit o relație clară între vizionarea imaginilor din filme și debutul ca fumător (probabil că acest lucru derivă din limitele metodologice ale studiului mai vechi, așa cum a recunoscut în final autorul). O certitudine există totuși: în SUA, 52% din noii fumători între 12 și 17 ani (aproximativ 390.000 de adolescenți) sunt recrutați de imaginile din filme¹⁰.

De fapt, filmele îi învață pe copii aceleași stereotipii legate de fumat: e la modă, este „cool“, atractiv, sexy, rebel etc. și reliefează motivațiile adultului (înlăturarea stresului, ocazii de celebrare, romantare)¹¹.

Ce se poate întreprinde?

Într-un editorial recent¹², autorii se întrebau cui revine responsabilitatea acestor consecințe. Ei plecau de la filme relativ recente, ca „Avatar“, și ascultau motivațiile producătorilor, iar când se aducea vorba despre consecințele imaginilor și responsabilitatea acestui impact, răspunsul invariabil era că orice măsură restrictivă atrage o puternică opoziție din partea industriei filmului. De fapt, responsabilitatea aparține în mod indirect guvernelor țărilor respective, iar producătorii de filme, deși cunosc ratingul

filmelor, sunt capabili să manevreze de așa natură conținutul filmului, încât să poată atinge grupa de vârstă pe care și-o doresc (în multe cazuri, adolescenții).

Pentru Anglia, există un Tobacco Control Plan ¹³, care recunoaște importanța fumatului din filme ca un factor ce împinge adolescenții spre a deveni fumători, dar ca răspuns se propune doar munca cu cei care fac regulile în media și industria de „entertainment”. Din nefericire, în nici o țară, până în prezent, nu se impune o clasificare obligatorie a filmelor pentru adulți care conțin imagini nejustificabile de fumat și, deși OMS și FCTC proscriu orice reclamă și promovare a fumatului, nu fac o referire clară la aceste comportamente induse de imagini, iar filmele rămân astfel „dirijorul” major al fumatului la adolescenți, prin acțiunile iresponsabile ale producătorilor și indiferența politicienilor. În plus, motivațiile celor din industria cinematografică sunt multiple: de la prezența fumatului în filme pentru a completa o poveste până la o solicitare care apare firească în ochii producătorilor, alături de „necesitatea dramatică” pentru „free speech protection” ¹⁰. Toate se fac pentru a menține fumatul ca un obicei cu acceptabilitate socială largă.

FCTC (Frame Convention for Tobacco Control) cere și o limitare a fumatului în filme. Articolul 13 din această convenție recomandă o interdicție extinsă care să acopere mijloacele media tradiționale (presa scrisă, televiziunea și radio) și toate platformele media, inclusiv filmele ¹⁴.

S-au încercat nenumărate variante de stopare a fenomenului, de la încercarea guvernului indian de a restricționa, fără succes, fumatul în filme ¹⁵ până la „pixelarea” țigărilor în Thailanda ¹⁶ sau campanii ale unor agenții publice de sănătate de a restricționa scenele din clasificarea de adulți a filmelor ^{17, 18}.

Reacția organizațiilor medicale și non-medicale și acțiunile care se impun nu trebuie să se lase așteptate. Sunt autori ¹⁸ care se îndoiesc de eficacitatea ratingului, deoarece:

- a atribui obiceiul de a fuma al adolescenților expunerii din filme ignoră, de fapt, expunerea la fumat cu alte ocazii;
- clasificarea „adultă” este inefficientă în prevenirea fumatului;
- există, după aceștia, preocupări reduse legate de reglarea la nivel de stat a acestor produse culturale, precum filmele, cărțile, arta etc.

Alții consideră monitorizarea ca fiind un prim instrument de control al fenomenului, pentru că asigură ¹⁹:

- 1) succesul politicilor de reducere a incidentelor legate de fumat la cele cu rating de adolescenți;
- 2) evaluarea impactului reducerii incidentelor legate de obiceiul de a fuma al tinerilor și ghidează eforturile de protecție a acestora față de adicția nicotinică.

Acțiunile cele mai importante sunt ¹⁰:

- reducerea conținutului dăunător al acestora;
- acțiuni la nivel național de protecție (inclusiv certificate de declarare a persoanelor care apar în filme că aceste imagini și ei, personal, nu au fost sponsorizați sau susținuți prin cadouri, publicitate liberă, relații de asistență publică etc.);
- introducerea în debutul filmului a unor reclame sau mesaje puternice antifumat;
- imposibilitatea identificării brandului de țigară în film;
- un „rating” pentru adulți care să diminueze expunerea adolescenților;
- aceste măsuri trebuie extinse și la filmele mai vechi.

Există și o serie de inițiative care au impact mic ori nu sunt deloc recomandate, precum ¹⁰:

- blocarea (pixelizarea) imaginilor cu fumat de pe DVD-uri;

- politici care nu sunt clare, ușor de interpretat sau transparente, precum invocarea „caracterelor istorice” (de exemplu, filmul cu Winston Churchill) sau „gratuitous smoking”, „pervasive smoking”, „glamorized smoking”, „positive images of smoking”.

O serie de intervenții posibile ale pediatrilor ar putea aduce câștiguri importante. Ei pot să folosească „pedala” educativă, convingând în primul rând producătorii și directorii de producție, dar și părinții asupra efectului puternic al fumatului din filme asupra copiilor ¹¹, să forțeze un rating corect care să reducă expunerea prin intermediul filmului, să diminueze efectul indirect de inițiere a fumatului la adolescenți ²⁰. De asemenea, alături de organizații și voluntari, se pot implica în „advocacy”. Ca o consecință firească, aceste acțiuni ar putea reduce expunerea și debutul adolescenților ca fumători cu 60%, prevenind astfel ajungerea la statutul de fumător pentru 200.000 de tineri în SUA și a 62.000 de decese premature.

Concluziile tuturor acestor cercetări dovedesc că se impun următoarele căi de reducere a impactului prezenței fumatului în filme asupra adolescenților:

- investigarea modului cum este reglată la nivel local și național distribuția filmului, a drepturilor de marchetare;
- identificarea aranjamentelor economice între producători și sponsori, cei care fac reclamă etc.;
- relevarea căilor utilizate pentru mixarea locală și internațională pe DVD sau în cinematografe a acestor filme;
- sublinierea conținutului în imagini referitoare la fumat al filmelor locale și a celor mai eficace metode de apreciere a impactului acestora la adolescenți;
- evaluarea regulată a impactului asupra inițierii fumatului la adolescenți etc.

Mai mult de un deceniu de cercetări a fost necesar pentru a stabili consecințele dezastruoase ale filmelor asupra adolescenților și, deși există pași mici care s-au făcut pentru prevenție în acest domeniu, există o schimbare de opinie în rândul populației care arată că aceste eforturi nu rămân fără răspuns. Astfel, 80% din adulții americani sunt de acord că prezența tabagismului în filme influențează adolescentul, 70% cer acest rating (cu excepția acelor filme în care se demonstrează clar pericolele fumatului sau dacă este necesară prezența imaginilor pentru a reprezenta fumatul ca o figură reală istorică). Există un sprijin public în creștere cu 10% pentru ratingul filmelor, față de anii anteriori, iar două treimi din adulți sunt de acord că ar trebui impuse reclame antifumat înainte de asemenea filme, susținând și încurajând politicile pentru a avea „filme fără fumat” ^{21, 22}. Toate acestea ne motivează să continuăm această luptă de control al tabagismului.

Bibliografie

1. Smoke Free Movies – Go Deeper – Landmark Study.
2. Motion Picture Association of America - Classification and rating rules, 2010.
3. For immediate release: May 10, 2007 Contact: Joel Spivak, 703-887-2022-MPAA Ratings Policy is Disappointing And Falls Short of Real Action to Reduce Smoking in Movies Statement of Matthew L. Myers-President, Campaign for Tobacco-Free Kids.
4. J Polansky, Kori T, Glantz St. Two years later: Are MPAA's tobacco labels protecting movie audiences? Tobacco Control Policy Making: United States - Tobacco Control Policy Making: United States, Center for Tobacco Control Research and Education, UC San Francisco-05-26-2009.
5. Lyons A, McNeill A, Chen Y, et al. Tobacco and tobacco branding in films most popular in the UK from 1980 to 2008. *Thorax* 2010;65:417-22.
6. Morgenstern M, Poelen EAP, Scholte R, Karlsdottir S, Hrafn Jonsson St, Mathis F, Faggiano F, Florek E, Sweeting H, Hunt K, Sargent JD, Hanewinkel R. Smoking in movies and adolescent smoking: cross-cultural study in six European countries. *Thorax* 2011;66:875-83.

7. Waylen A, Leary SD, Ness AR, et al. Cross sectional association between smoking depictions in films and adolescent tobacco use nested in a British cohort study. *Thorax* 2011;66:856-61.
8. Hunt K, Henderson M, Wight D, et al. Exposure to smoking in films and own smoking amongst Scottish adolescents: a cross-sectional study. *Thorax* 2011;66:866-74.
9. Hunt K, Sweeting H, Sargent J, et al. An examination of the association between seeing smoking in films and tobacco use in young adults in the west of Scotland: cross sectional study. *Health Educ Res* 2009;24:22-31.
10. Glantz SA. Smoking in movies: a major problem and a real solution. *The Lancet*, 2003, 362(9380):281-285.
11. Charlesworth A and Stanton A. Glantz St A. Smoking in the Movies Increases Adolescent Smoking: A Review- *Pediatrics* 2005;116:1516-1528.
12. Lyons A, Britton J. Protecting young people from smoking imagery in films: whose responsibility? *Thorax* October 2011 Vol 66 No 10 844-846.
13. Department of Health. Healthy Lives, Healthy People: A Tobacco Control Plan for England. London, 2011. http://www.dh.gov.uk/prod_consum_dh/groups/dh_digitalassets/documents/digitalasset/dh_124960.pdf.
14. World Health Organization. WHO Framework Convention on Tobacco Control. Geneva, World Health Organization, 2003. (<http://www.who.int/tobacco/frame-work/en/>, accessed 21 April 2009).
15. Kaul SK (2008) Bhatt v Union of Indian & ANR. New Delhi: High Court of Delhi, Available: <http://lobis.nic.in/dhc/SKK/judgement/24-01-2009/SKK23012009CW187612005.pdf>. Accessed 1 March 2011
16. Chapman S (2008) What should be done about smoking in movies? *Tob Control* 17: 363-367.
17. Health Organization (2009) WHO calls for enforceable policies to restrict smoking in movies. Geneva: World Health Organisation, Available: http://www.who.int/tobacco/smoke_free_movies/en/. Accessed 3 March 2010.
18. Chapman S, Farrelly MC. Four Arguments against the Adult-Rating of Movies with Smoking Scenes - *PLoS Med* 8(8): e1001078. doi:10.1371/journal.pmed.1001078.
19. Centers for Disease Control and Prevention Morbidity and Mortality Weekly Report *MMWR*/July 15, 2011/ Vol. 60/ No. 27.
20. Glantz SA. Smoking in the movies: a major problem and a real solution [published correction appears in *Lancet*. 2004;363:250]. *Lancet*. 2003;362: 258-259.
21. SMOKE-FREE MOVIES: FROM EVIDENCE TO ACTION - World Health Organization 2009-ISBN 978 92 4 159793 7.
22. McMillen RC, Tanski S, Winickoff J, Valentine N. Attitudes about Smoking in the Movies-www.ssrc.msstate.edu/socialclimate.